

Társadalomtudományi adattárak tárgy szerinti megközelítése

David GERHAN - Loretta WALKER

A szerzők A subject approach to social science data archives c. cikkét (Reference and Adult Services Division, Vol.15. 1975. 2.no. 132-145.p.) TÖRÖK Sára tömörítette.

A társadalomtudományi adattárak a társadalomtudományi kutatások nyersanyagát képező tesztvizsgálatok, felmérések, véleménykutatások, statisztikák, interjúk adatait gyűjtik. Ezeknek az adatoknak csak kis része jelenik meg nyomtatásban a kutatási eredmények közlésekor. Az adattárak feladata, hogy rendszerezve tárolják és a kutatók rendelkezésére bocsássák ezt a publikálatlan információömeget. W.C. CRUTCHER szerint az adattárakban: "géppel olvasható információkat elektronikus digitális számítógéppel épített file-okban tárolják általában azzal a céllal, hogy az információ egyes részeit visszakereshessék a használó által olvasható formában."

Az USA-ban a társadalomtudományi adattárak szövetségi, állami városi szinten; tudományos intézetek vagy üzleti vállalkozások fennhatósága alatt működnek. Adatgyűjtésük területe is rendkívül sokféle. Szolgáltatásaik típusai is változatosak. Némelyiket csak a helyi kutatók használhatják, mások teljesen nyilvánosak. A szolgáltatásoknak a használóra áthárított költsége a teljes térítésmentességtől a profitot is felszámoló díjakig terjed. Ugyanigy nagyok az eltérések a szolgáltatások minőségében is, bibliográfiai adatszolgáltatástól a gépi visszakeresésig. A legjelentősebb, amit egy adattár nyújthat a használónak, ha a meglévő adatokat új szempontok szerint rendezve szolgáltatja. Ez a gépesített tárolással és visszakereséssel megvalósítható. A tanulmányban elemzett 40 gépesített adattár mindegyike IBM számítógépen futtatott programmal rendelkezik. Az adattárak szervezésével új lehetőségek nyíltak a kutatók számára. A gyakorlatban azonban nagyon alacsony a kihasználtsága ezeknek az információforrásoknak. Sem a tájékoztató szakemberek, sem a kutatók nem tudnak ezekről az adatbázisokról, vagy ha tudnak, nem elég részletesek az információk a tárolt adatokról, a használat módjáról, s ez is gátolja a szélesebbkörű igénybevételt.

Adattárak címjegyzékei 1967 óta jelennek meg az USA-ban. Ekkor adta ki 24 adattárat felsoroló jegyzékét a Társadalomtudományi Adattárak Tanácsa (Council of Social Science Data Archives) "Társadalomtudományi adattárak az USA-ban" (Social Science Data Archives in the United States) címmel. Ennek a Tanácsnak lett volna a feladata a társadalomtudományi adattárak működésének koordinálása és adatszolgáltatás az adattárak működéséről, de rövid időn belül megszűnt. Így a hetvenes évek elején különböző szerzőktől és különböző intézmények kiadásában megjelent tájékoztatási rendszerek címjegyzékeiben közöltek adatokat a társadalomtudományi adattárakról. A legátfogóbb a Library of Congress "Információforrások címjegyzéke az USA-ban. Társadalomtudományok." (Directory of Information Resources in the US: Social Sciences), amelyik 52 adattárat sorol fel. Az 1974-es év jelentős előrelépést hozott Vivian Session Társadalom és viselkedéstudományi adatbázisok címjegyzéke (Directory of Data Bases in the Social and Behavioral Sciences) megjelenésével. 685 címet sorol fel az USA-ból és más országokból, ebből 547 az USA-ban lévő, gépi adattár. Ez a legfrissebb és legteljesebb címtár. A címtárak azonban nem nyújtanak felvilágosítást az adattárak gyűjteményének szakterületek szerinti megoszlásáról, a használati feltételekről.

A Schaffer Library, Union College Schenectady, N.Y. kutatói felmérésükkel ennek a hiánynak pótlását biztosító eszköz kialakítását kísérelték meg. A meglévő címjegyzékekből kiválasztották a 133 legjelentősebb adattárat. Ebből 77 kevés adatot közölt működéséről, így 40 adattár alapján készítettek tárgymutatót és részletes címjegyzéket a gyűjteményekhez. A tárgyszavakat a közölt gyűjtőkori leírások alapján választották. A nyilvánvaló szinonimákat törölték, s a fennmaradó kifejezéseket egybevetették az International Encyclopedia of the Social Sciences tárgyszójegyzékével, hogy kiszűrjék az esetleg zavaró kétértelműségeket. A tárgyszójegyzéket az adattárak pillanatnyi gyűjtési politikája alapján állították össze, az USA legidősebb társadalmi problémáit tükrözi (egyetemi zavargások, erőszak, kábítószer), eltekintve az általános (pl. történelem) és az állandó jellegű gazdasági-közigazgatási vonatkozású tárgyszavaktól (pl. bankügy, jövedelem, törvényhozás). A címjegyzék közli az adattár nevét, címét, az ügyintéző nevét, az adatgyűjtés területét téma és típus (interjú, statisztika stb.) szerint, a rendelkezésre álló szolgáltatásokat, a használat vagy adatszolgáltatás korlátozásait, az output formátumát és a hardware-t. A bővebb adatközlés és a kétszempontu keresés biztosításával az eddigi címjegyzékeknél használhatóbb tájékoztató eszköz típusát vázolták fel a szerzők. A társadalomtudományok területén is, a tájékoztatásról való tájékoztatás megszervezése nemzeti szintű intézmény feladata, az 1972-ben megalapított Center for Coordination of Research on Social Indicators (Társadalmi mutatók kutatását koordináló központ) fogja megoldani ezt a problémát.

A norvég közművelődési könyvtárak ma Az 1972. évi Közművelődési Könyvtári Törvény eredményei

Magne HAUGE

A szerző Norwegian public libraries today (A Survey of the effects of the new Public Libraries Act) c. cikkét (Scandinavian. 8.vol. 1975. 1.no. 5-11.p.) BORSÁNYI Ferenc tömörítette.

Az új norvég Közművelődési Könyvtári Törvény 1972-ben lépett életbe. A gazdasági alap nem felelt meg teljes egészében a könyvtárosok várakozásának, de annak a tervezetnek sem, amelyet a Könyvtári Törvény Bizottság 1967-es jelentése ismeretett. Az a könyvekre és bérezésre szánt összeg, amely a helyi hatóságok által nyújtandó minimumként szerepelt a tervezetben, a törvény elkészültekor már az állami visszatérítés maximális alapjának kiszámítására szolgált. Az összes további költségek teljes egészükben a helyi hatóságokat terhelik. Mindezek dacára a Törvény sokkal előnyösebb megoldás, mint az a javaslat, amelyet a minisztérium készített elő a Parlament számára. A Közművelődési és Iskolai Könyvtárak Törvényének 4. §. 9. pontjával összhangban a minisztérium további irányelveket és cikkelyeket dolgozott ki, amelyek kiegészítik a Törvény különböző szakaszait. Néhányat ezek közül körlevél formájában szétküldtek a helyi hatóságoknak. Az Állami Könyvtárügyi Igazgatóság hasonló alapelvekből kiindulva felállított egy bizottságot azzal a céllal, hogy tegyen